

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tematicko-průřezový výzkum: Prostituce v kontextu sociálního vytlačení (pouliční prostituce v příhraničí – Aš, Chomutov, Dubí)

Petr Charvát (petr.charvat@mmr.cz)
Zuzana Korecká (zuzana.korecka@mmr.cz)

listopad 2021

Text neprošel jazykovou korekturou

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu:

CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/000605

Obsah

Shrnutí hlavních zjištění výzkumu	2
Seznam zkratk	4
Cíle tematického výzkumu.....	5
Základní terminologie	5
Agentura pro sociální začleňování	5
Sociální vyloučení.....	5
Metodologie	6
Respondenti, seznam rozhovorů	6
Standardy výzkumné práce ASZ	7
Hodnotový a legislativní rámec.....	8
Obecně závazné vyhlášky a další nástroje regulující prostituci v obcích.....	9
Vývoj a změny pouliční prostituce ve sledovaných lokalitách	13
Způsoby nabídky sexuálních služeb	13
Prostituce v Aši, Chomutově a v Dubí – historická perspektiva	14
Vývoj a změny v pouliční prostituci	15
Průběh pouliční prostituce, emická perspektiva.....	16
Prostitutky na outdoor scéně.....	16
Zákazníci	17
Obchodní model	18
Drogy	20
Rizika a stigma	21
Outdoor - emická perspektiva	22
Důvody a motivace ke vstupu do prostituce	23
Důvody a motivace	23
Vstup do prostituce - začátky	23
Sociální (a zdravotní) služby poskytované osobám v sexbyznysu	25
Závěrem	29
Zdroje a literatura	29

Shrnutí hlavních zjištění výzkumu

Předkládaná zpráva popisuje současný stav pouliční formy prostituce v Aši, Chomutově a v Dubí, ve městech, která v 90. letech zažila „zlatou éru sexbyznysu“. Text vychází především z rozhovorů se zástupci organizací poskytujících sociální služby osobám v sexbyznysu, s pracovníky sociálních odborů a městských policíí a především se ženami poskytujícími sexuální služby na tzv. trasách ve sledovaných městech. Polostrukturované rozhovory proběhly v červenci a srpnu 2021.

Výzkum se zaměřil primárně na jeden z typů prostituce – na tzv. pouliční prostituci (v textu je používán i termín „outdoor“), kterou je v současné době v příhraničí možné spojovat se sociálním vyloučením. Cílem výzkumu bylo za pomoci kvalitativní metodologie přinést informace o osobách, jež jsou z různých důvodů zapojeny do pouliční formy sexbyznysu. Dalším cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem přistoupily k regulaci prostituce příslušné samosprávy a také získat informace o sociálních a zdravotních službách, které v příhraničním regionu poskytují pomoc a podporu osobám provozujícím pouliční prostituci.

Skupinu osob ze sexbyznysu, kterou se podařilo oslovit a provést s nimi rozhovor, tvořily výhradně ženy, proto se zjištění týkají prostituce heterosexuální (tedy výlučně ženské) a v textu se používá ženský rod.

V současnosti pokračuje v příhraničí, tedy i ve sledovaných městech, útlum pouliční prostituce. Důvody, proč k útlumu dochází, jsou následující: nasycení poptávky, vstup do EU a Schengenského prostoru, vybudování obchvatů, nástup nových forem sexbyznysu, regulace samosprávami.

Útlum pouliční formy sexbyznysu vedl ke značnému snížení počtu osob poskytujících sexuální služby na veřejných prostranstvích. Poslední roky (navíc výrazně ovlivněné Covidem 19 a protiepidemickými opatřeními) přinesly snížení cen, změnu v poptávaných službách (přibylo poptávky po sexu bez kondomu, i po bizarních a nebezpečných sexuálních praktikách), změnu ve skladbě zákazníků.

Kdo jsou ženy poskytující sexuální služby na ulici?

Obvykle se potýkají s kombinací níže uvedených problémů:

drogová závislost

bez domova nebo v nestandardním bydlení

bez dokladů

bez dávek v HN a SSP

exekuce

záznam v RT

nefunkční rodinné a partnerské vztahy (děti v ústavní péči nebo v péči příbuzných)

nedostatek finančních prostředků, chudoba

ztráta práce a nárůst bariér vstupu na trh práce (závislost na návykových látkách, záznam v RT, věk)

Nabízení sexuálních služeb berou jako práci (většinou ji striktně oddělují od soukromí). Na trase jsou většinou „samy za sebe“ (nechtějí se dělit o výdělek a práci si chtějí organizovat podle sebe). Přijaly zdravotní rizika a psychickou náročnost této práce ve prospěch rychlého získání výdělku (psychickou nepohodu a problémy sebereprijetí často řeší pomocí návykových látek). Mnohé z žen si za většinu vydělaných peněz kupují drogy (pro sebe i svého partnera) a ocitají se v kruhu: trasa – dávka – trasa – dávka... Mají strach z násilí a nedůvěřují policii (MP i PČR). Jejich průměrný věk je okolo 35 let.

V rámci správního práva je obcím umožněno vydávat obecně závazné vyhlášky, kterými je možné zakázat prostituci na veškerých obecných prostranstvích obce. Problematická je ale vlastní vymahatelnost práva či dopad těchto opatření, kdy obec sice může použít správněprávní postupy, ale sankce, např. finanční, jen obtížně vymůže a maximálně přemístí tuto činnost na jiné místo (tedy nereguluje, pouze odstraní „z očí“). Všechny sledované obce vydaly příslušné vyhlášky a využívají i další postupy k regulaci prostituce: městský dohledový kamerový systém, předvolávání zákazníků k přestupkovému řízení v pozici svědků, zasílání dopisů zákazníkům s výzvou k podání vysvětlení, úpravu provozu na pozemních komunikacích tak, aby zákazníci na určitých místech nemohli zastavit.

V příhraničním regionu s Německem působí dvě organizace, které se zaměřují na poskytování služeb osobám v prostituci. Cílem jejich práce je snižovat rizika, která s sebou poskytování sexuálních služeb přináší, zajišťovat poradenství a terapeutickou pomoc a vyšetření na pohlavně přenosné choroby. V zásadě stejné cíle mají i další oslovené organizace, jejichž primární cílovou skupinou jsou osoby závislé na návykových látkách, z nichž nemalá část si finanční prostředky shání právě prostřednictvím poskytování sexuálních služeb. Byť lze najít rozdíly v hodnotových východiscích, všechny oslovené organizace shodně deklarují, že respektují a nehodnotí rozhodnutí ženy vstoupit do sexbyznysu. Většina zástupců těchto organizací hovořila o tom, že klientky nepřesvědčují k ukončení práce v sexbyznysu, ale pokud by k tomuto rozhodnutí klientka dospěla, tak se jí budou snažit zajistit nebo poskytnout návazné služby.

Seznam zkratek

ASZ - Agentura (odbor) pro sociální začleňování
DEM – německá marka
HN – hmotná nouze
NDR – Německá demokratická republika
NNO - nestátní nezisková organizace
MP – městská policie
MOP - mimořádná okamžitá pomoc, dávka v hmotné nouzi
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
OZV – obecně závazná vyhláška
PČR – policie České republiky
RT- rejstřík trestů
SSP – státní sociální podpora
SV - sociální vyloučení
SVL - sociálně vyloučená lokalita
ÚP (ČR) - Úřad práce České republiky

Cíle tematického výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo vytvořit lokálně i tematicky úzce zaměřený text věnovaný pouliční formě sexbyznysu v příhraničí s Německem, konkrétně v Aši, Chomutově a Dubí.

Předkládaná zpráva má základní popisný a souhrnný charakter. Kromě využití ve zkoumaných lokalitách by měla sloužit jako podklad pro další analytickou práci Agentury pro sociální začleňování. Zájemcům poslouží **jako materiál pro základní orientaci v tématu a rovněž jako zdroj informací pro kvalifikovanou diskusi o dané problematice.**

Základní terminologie

Tato kapitola přibližuje některé základní termíny a teoretická východiska užívaná na dalších stranách dokumentu.

Agentura pro sociální začleňování

Agentura pro sociální začleňování (dále také „ASZ“ nebo „Agentura“) je jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Funguje od roku 2008 a je vládním nástrojem na podporu obcím, které řeší problematiku sociálního vyloučení.

- **Pomáhá obcím a městům** při mapování a detailním poznávání problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě a nastavování dlouhodobějších procesů pro jejich řešení a při získávání financí na realizaci těchto postupů.
- **Propojuje přitom místní subjekty** (města a obce a jejich úřady, ale také nestátní neziskové organizace, školy a školská zařízení, státní úřady, zaměstnavatele, policii a veřejnost), aby při sociálním začleňování spolupracovaly.
- **Přenáší informace z komunální úrovně směrem ke státní správě**, spolupracuje s ministerstvy, podílí se na formování státní politiky sociálního začleňování a její koordinaci.

Sociální vyloučení

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení mají v řadě ohledů sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel. Zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s několika zásadními existenčními problémy zároveň, jejichž souběžné řešení je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení jsou materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách pomoci v hmotné nouzi, nízká kvalita nebo nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje z běžného života ve společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Kombinace intenzity přítomnosti

těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se, stejně jako lokální kontext, mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika, nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o sociálně vyloučené lokalitě (SVL), o oblasti se zvýšenou koncentrací sociálního vyloučení nebo o objektech se vysokou koncentrací sociálně znevýhodněných osob. V dokumentu se objevují všechny tyto pojmy, a to jak z důvodů jejich použití v původních zdrojích, na které se tento text odkazuje, tak i z důvodů zažitého používání pojmu SVL v rámci dané problematiky.

Oblasti či lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou schvalované zákony, postoje institucí, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti i faktory vnitřní, mezi které se řadí životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou.

Metodologie

Sběr dat v terénu probíhal od července do září 2021. Při výzkumu byla použita kombinace kvalitativních a kvantitativních metod (mixed methods), kdy jsou analyzována získaná kvantitativní a kvalitativní data společně. Další z využitých metod byl i tzv. desk research, tedy sekundární analýza dostupných zdrojů. Vzhledem ke specifčnosti tématu byly stěžejním zdrojem informací polostrukturované rozhovory, které byly zpracovány pomocí metody otevřeného kódování. Jednotliví respondenti byli rekrutováni na základě vztahu k vydefinovaným tématům.

Respondenti, seznam rozhovorů

Respondenty oslovenými prostřednictvím rozhovorů, byli jednak zástupci místních samospráv, odborů městských úřadů v Aši a Chomutově, zástupci neziskových organizací poskytujících sociální služby ženám pracujícím v sexbyznysu a osobám užívajícím návykové látky. Také zástupci městské policie v Aši, v Dubí a v Chomutově. Dále i ženy poskytující sexuální služby za úplatu a někteří obyvatelé lokalit, kde k poskytování podobných služeb dochází. Celkem bylo realizováno 19 zaznamenaných polostrukturovaných rozhovorů a podobné množství kratších, informativních rozhovorů. Bližší informace přináší Tabulka 1.

Tabulka 1: Seznam realizovaných rozhovorů

Instituce	Počet rozhovorů
Zástupci místních samospráv, odborů městských úřadů	2 polostrukturované rozhovory s celkem 5 respondenty
Nestátní neziskové organizace	5 polostrukturovaných rozhovorů s celkem 11 respondenty + kratší neformální rozhovory
Zástupci městské policie v Aši, Dubí a v Chomutově	3 polostrukturované rozhovory
Ženy poskytující sexuální služby za úplatu v Aši, v Dubí a v Chomutově	8 polostrukturovaných rozhovorů s celkem 15 respondenty + kratší neformální rozhovory
Obyvatelé lokalit, kde dochází k poskytování sexuálních služeb za úplatu	1 polostrukturovaný rozhovor + kratší neformální rozhovory

Standardy výzkumné práce ASZ

Výzkumníci ASZ ctí obecně uznávané standardy kvality a etiky výzkumné práce. Mezi tyto standardy kvality patří především dodržování zásady validity a reliability dat. Validity (platnosti) dat je v ASZ dosahováno užitím vhodných nástrojů výzkumu a jejich vzájemným ověřováním (triangulací).

Reliability (spolehlivost) dat dosahují výzkumníci v ASZ standardizovaným postupem analýzy dat od jasně stanovených oblastí dotazování (scénáře rozhovorů), vyhotovením přepisů rozhovorů nebo poznámek z terénu až po analýzu a interpretaci sebraných dat.

Při své práci se výzkumníci ASZ řídí i Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu. Ve zprávách o výsledcích výzkumníci v ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od respondentů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost respondentů, respondenti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o svolení. Samozřejmostí je i zaručená anonymita dotazovaných respondentů.

Hodnotový a legislativní rámec

V současné době se v odborných diskuzích na téma prostituce lze setkat se dvěma odlišnými pohledy. Od nich se pak ve většině evropských zemích odvíjí i přístupy k prostituci, a to i v legislativních úpravách jednotlivých států. Tzv. švédský model chápe prostituci jako násilí páchané na ženách a ty jsou považovány za oběti. Naopak tzv. holandský model chápe prostituci jako práci a respektuje rozhodnutí zvolit si zajištění obživy poskytováním sexuálních služeb (Kutálková, Malinová, Poláková, Šídová, Losenický, 2016). Řada zemí, včetně České republiky, nepřijala ani jeden z těchto modelů a výslovně se situací a právy osob v prostituci nezabývají. Z rozhovorů provedených se zástupci neziskových organizací, jejichž cílovou skupinou jsou osoby ze sexbyznysu, bylo patrné, že mezi nimi převažuje postoj odkazující na tzv. holandský model. Přístup podobný tzv. švédskému modelu zastávají pracovníci jednoho z oslovených poskytovatelů sociálních služeb.

Obrázek 1: Švédský a holandský model – rozdílné přístupy k prostituci

Švédský model	Holandský model
Východisko: radikální feminismus	Východisko: pragmatismus
Základní teze: prostituce je společensky nepřijatelná, je to forma násilí mužů páchaného na ženách; neexistuje dobrovolná prostituce, prostituce přímo souvisí s obchodováním s lidmi	Základní teze: prostituce je výdělečná aktivita – používá se termín sexuální práce (zaměstnání či podnikání), rozhodnutí pro sexuální práci je možné (volba), je odlišována dobrovolná prostituce (se souhlasem) od nedobrovolné (bez souhlasu, obchod s lidmi)
Cíl: odstranit prostituci	Cíl: zlepšit postavení sexuálních pracovníků a pracovníků
Prostředek: kriminalizace poptávky – zákazníků (pokuty, vězení)	Prostředek: regulace pracovních podmínek legislativou a opatřeními samospráv

Zdroj: Kutálková, Malinová, Poláková, Šídová, Losenický, 2016, s. 23

Odborné texty (zejména z oblasti práva a veřejné politiky) hovoří o třech základních přístupech k prostituci ze strany státu. Je to represe (kriminalizace prostituce i jevů, jež ji provázejí), abolice (postihování pouze negativních jevů provázejících prostituci) a reglementace (prostituci nelze odstranit, ale měla by být regulována). V žádné evropské národní právní úpravě se však neobjevuje ani jeden z uvedených přístupů v čisté podobě.

Prostituce není v českém právním řádu komplexně řešena, ale Českou republiku je možné řadit mezi státy s aboličním přístupem. Prostituce je považována za společensky nepřijatelný jev, avšak protizákonnou se stává až v případě, že je provázena trestnými okolnostmi. Právní řád se zaměřuje hlavně na postih šíření pohlavně přenosných chorob, narušování mravního vývoje dětí, provozování kuplířství a obchodování s lidmi za účelem nedobrovolného prostituování dospělých osob či prostituování dětí (Gavlasová, 2019). K dekriminalizaci prostituce došlo zrušením trestného činu příživnictví v roce 1990. Současný Trestní zákoník obsahuje v tomto ohledu jedinou výjimku, kterou je trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí¹.

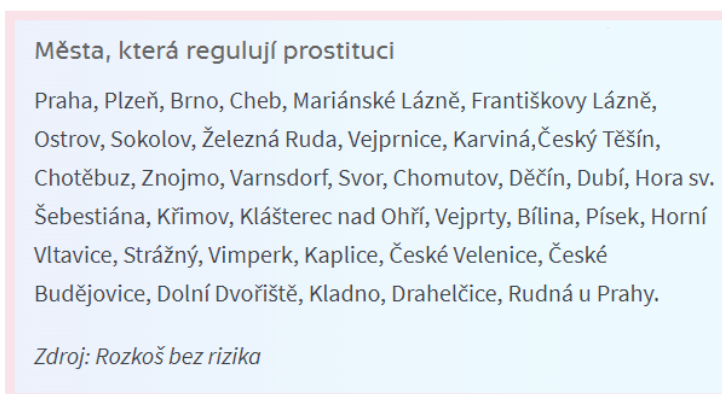
¹ § 190, platí od 1. 1. 2010.

Obecně závazné vyhlášky a další nástroje regulující prostituci v obcích

Podle současné legislativy tedy není prostituce ani zakázána, ani povolena. Jak už bylo uvedeno, neexistuje celonárodní právní předpis, jenž by definoval pojem prostituce a její provozování. Obce však mohou vydávat obecně závazné vyhlášky, které se týkají i prostituce, zejména pak prostituce vykonávané či nabízené na veřejném prostranství. Problematika obecně závazných vyhlášek zaměřených na regulaci pouliční prostituce byla i jedním z předmětů zájmu výzkumu ve sledovaných příhraničních městech.

V rámci správního práva je obcím umožněno vydávat obecně závazné vyhlášky (dále také „OZV“), kterými je možné zakázat prostituci na veškerých obecných prostranstvích obce. Podle údajů organizace Rozkoš bez rizika mělo v roce 2015 platnou vyhlášku okolo 40 obcí. Z následujícího obrázku je patrné, že mezi nimi převažovala města v příhraničí, velká města a města v jejich okolí. Ve výčtu chybí Aš, kde OZV začala platit už v roce 2006, tamní vyhláška však má v názvu zabezpečení veřejného pořádku, nikoliv zákaz veřejného poskytování sexuálních služeb.

Obrázek 2: Obce s OZV regulující prostituci (2015)

Zdroj: [Prostituce mizí z ulic. Na privátu se ale ženy pomoci nedovolají — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](http://www.ceskatelevize.cz)

Cestou OZV se vydala všechna tři sledovaná města:

Aš - Obecně závazná vyhláška č. 3/2006 o zabezpečení veřejného pořádku v územním obvodu města Aše, čl. 6 – vymezení veřejného prostranství, kde lze nabízet sexuální služby, jinde na území města je to zakázáno.

Dubí - Obecně závazná vyhláška Města Dubí o zákazu veřejného nabízení a poskytování sexuálních služeb č. 2/2007, čl. 1 - vymezení činností, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, čl. zákaz vykonávání těchto činností na veřejném prostranství.

Chomutov - Obecně závazná vyhláška č. 8/ 2011, o zákazu veřejného nabízení, poskytování a využívání sexuálních služeb, čl. 1 vymezení činností, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku; čl. 2 – zákaz provádět tyto činnosti na všech veřejných prostranstvích.

Kromě obecně závazných vyhlášek jsou ve sledovaných městech využívány i další nástroje či postupy. Zástupci městských policií v rozhovorech zmiňovali zejména kamerové dohlížecí systémy, které hodnotili kladně, jak z hlediska prevence, tak i z hlediska řešení páchaných protiprávních skutků.

„Hodně nám v tom pomáhá kamerovej systém, máme nejen na trase, máme po celým městě. Ale co se týče prostituce, tak zajímavá je trasa E55 Ruská ulice tady v Dubí. Takže většinou pošle operátor, kterej sleduje tu ženu, natočí, že teda tam dělá něco protiprávního a hlídka už tam rovnou přijede, sdělí, že byla přistižena, že to bylo zaznamenaný a projednej s ní přestupek.“ (MP Dubí)

„Ony [prostitutky] dneska samozřejmě vědí, že tam ten dohled těch kamer je, takže ta situace se určitě od toho roku 2008, roku 2010, jakoby prudce změnila. Určitě se zlepšila. (MP Chomutov)

Prostřednictvím kamer se kromě důkazních prostředků v minulosti pořizovaly i fotografie či záznamy zákazníků. Například v Chomutově měly být snímky aut zákazníků s datem, časem a místem pořízení zasílány na jejich domácí adresy, které získali kontrolou dokladů městští strážníci. Tento postup však zamítly nejen Český úřad pro ochranu osobních údajů a Ministerstvo vnitra ČR, ale v jednáních s představiteli Chomutova i zástupci německé strany. Podobný problém byl řešen také v Dubí. Tamní radnice chtěla záběry z kamer v přímém přenosu vysílat na internetu - snímání měli být návštěvníci nevěstinců. Od realizace město ustoupilo z obav z porušování práv na ochranu soukromí a hrozících soudních sporů.²

Dalším postupem, která města používala, bylo zasílání dopisů zákazníkům s výzvou k podání vysvětlení. V Chomutově postupovali následujícím způsobem: *„V textu pozvánky je doslova napsáno, že muž má poskytnout svědectví o nabízení sexuálních služeb, kterému byl přítomen. Tím se informace o chování muže dostane do jeho rodiny. Chytrá manželka se již může dovědět, co si muž v Chomutově kromě zboží v supermarketu koupil. Navíc si své podezření může ověřit na webu městské policie.“* ([Chomutov: Preventivní aktivity a opatření města - Ministry of the interior of the Czech Republic \(mvcr.cz\)](#)). Podobný postup zkoušeli i v Dubí, v současné době se už tyto nástroje nepoužívají, nejen v Dubí, ale ani v Chomutově.

„...naše představa byla taková, že my budeme monitorovat zákazníky podniku a budeme je obesílat naprosto korektním předvoláním k podání vysvětlení a že proběhne ten správní proces, problém byl, že to musí být úředně přeložený, vyšlo by to na strašný peníze a nebylo to moc realizovatelný. Takže my jsme to udělali neoficiálně, kdy jsme jim teda posílali v němčině dopis, ale ne až tak úplně oficiálně, bylo to takový, to předvolání, vysvětlení proč, co jste dělal v Dubí. No a dost často volaly manželky, manželovi přišel dopis, že byl v Dubí, to není možný, on byl na školení v Drážďanech. Říkáme ne, to skutečně tady byl kontrolovaný a my bysme se ho potřebovali zeptat, co tady dělal, takže rozhovory většinou končily tak, že paní nám slíbila, že on se už tady opravdu neukáže...“ (MP Dubí)

Uvedené postupy pak doplňují další prostředky vycházející ze zákonných oprávnění strážníků a policistů. Jedná se například o předvádění osob poskytujících sexuální služby na služebnu Policie České republiky nebo na služebnu městské policie (po splnění zákonných podmínek) či předvádění k přestupkové komisi. Tímto způsobem dochází k omezování a znepříjemňování poskytování sexuálních služeb a osoby provádějící tuto činnost se obvykle (alespoň dočasně) přesunou na jiné místo.

² Zdroj: https://chomutovsky.denik.cz/zpravy_region/cv_prostitutky_foceni_klientu_20080810.html

„Dřív, dokud to nebylo pod tím permanentním monitoringem kamer, se to řešilo tak, aby pochopili ti pasáci a ty prostitutky, že se to bude řešit. Tak se třeba hlídkou převáželi okamžitě k řešení na přestupkovou komisi, což samozřejmě bylo i nákladné jak časově, tak finančně, protože se převáželi. Nebo se převáželi sem k podání vysvětlení a zase se to postupovalo přestupkové komisi. Byl na ně vyvinut systematický nátlak k tomu, aby se vytlačili z těch prostor.“ (MP Chomutov)

Zástupci městských policíí uváděli například i umístování cedulí, které měly zákazníky upozornit na možnost výskytu pohlavně přenosných chorob. Takové cedule se objevily v Chomutově. V Aši byl naopak pomocí cedulí vymezen prostor, kde mohly být sexuální služby nabízeny.

Fotografie 1: Cedule v Chomutově

Zdroj: Blesk.cz

Fotografie 2: Cedule v Aši

Zdroj: [Aš - události let - PDF Free Download \(docplayer.cz\)](#)

Jako určitý způsob regulace prostituce mohou obce ve smyslu zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích upravit (ve spolupráci s dotčenými orgány) nebo iniciovat úpravu provozu na pozemních komunikacích tak, aby zákazníci na určitých místech nemohli zastavit.

„A zákaz zastavení navíc tam byl řešen tak dobře tou dopravní značkou, která v tom území je, že vlastně tam, kde se ty prostitutky vyskytovaly a zastavovala ta auta, tak tam vlastně je zákaz zastavení nebo stání...“ (MP Chomutov)

„...po celý trase byl zákaz zastavení a vybraný pokuty, co byly v té době, kdy opravdu ty podniky fungovaly, tak daleko víc se vybralo za porušení zákazů zastavení právě u těch podniků než za samotnou prostituci.“ (MP Dubí)

Samosprávy mají alespoň teoreticky poměrně dost prostředků pro regulaci pouliční prostituce, byť především represivního charakteru. Problematickou oblastí je ale vlastní vymahatelnost práva či dopad těchto opatření, kdy obec sice může použít správněprávní postupy, ale sankce, např. finanční, nevymůže a maximálně přemístí tuto činnost na jiné místo (tedy nereguluje ji, pouze odstraní „z očí veřejnosti“).

„My tady máme vyhlášku – udělali jsme tady zákaz prostituce a zákaz vyhledávání sexuálních služeb, takže můžeme pokutovat i Němce. Jenomže to je o dokazování. Ony jsou většinou ty holky, jak se říká, hloupé a tu pokutu podepíší. Ale to, že je chytnou souložit s Němcem: ‚No a co?‘ Ji to může bavit, ji vzrušuje dobrodružství, že ho prostě nezná. Dobře: co je prostituce? Za úplatu. On jí dá peníze – ale to není za sex, on jí chce dát peníze, aby se měla líp. Ve finále: cokoliv řekne, tak já to nemůžu prokázat. A já to prokazuji díky tomu, že neumí odpovídat, nebo že neví...“ (MP Aš)

Z rozhovorů se zástupci městských policií vyplynulo, že navzdory OZV a dalším postupům regulujícím prostituci, které třeba v tomto ohledu i kladně hodnotí, pouliční prostituce z měst úplně nevymizela. Spíše se přesunula na jiná místa („za cedule“, tzn. mimo katastr města) nebo jsou sexuální služby poskytovány více skrytě, což v dnešní době umožňují téměř všem dostupné komunikační technologie. Respondenti často upozorňovali na chybějící legislativu a také na to, že v rámci zákonných podmínek není v jejich kompetenci řešit prostituci mimo veřejná prostranství na území měst.

„Ta prostituce bude pořád. Já jsem o tom přesvědčený. Já jsem se snažil hrozně moc – ty vyhlášky, na tom jsem se podílel. Podařilo se nám tu prostituci dostat za ceduli města Aš. Co bude za, toho si všímat nebudeme.“ (MP Aš)

„Proč bychom to my měli řešit? Stát neřeší prostituci jako takovou, tak proč my bychom to měli řešit? U nás platí obecně závazná vyhláška na území města, to znamená: na území města k ceduli. Dál to není naše pravomoc. Ne, že by nás to nezajímalo, ale není to naše pravomoc.“ (MP Chomutov)

Dále v textu výzkumné zprávy budou detailněji uvedeny hlavní důvody útlumu pouliční prostituce v příhraničí, některé z nich zmínili v rozhovorech i zástupci městských policií. Z jejich pohledu se kromě přesunu části sexbyznysu do privátů nebo do on-line prostředí jednalo o výstavbu nových komunikací – obchvatů měst, takže došlo k významnému snížení počtu osob nabízejících sexuální služby na tzv. trasách.

Vývoj a změny pouliční prostituce ve sledovaných lokalitách

Na začátku 90. let 20. století došlo na základě celospolečenské transformace, liberalizace společnosti a přechodu k mechanismům tržního hospodářství, také k rozvolněním v oblasti nabídky a poptávky po sexuálních službách. V příhraničních lokalitách Aše, Chomutova a Dubí u Teplic, na které je tento text zaměřen, byl rozvoj sexbyznysu umocněn především výrazným nárůstem tranzitní kamionové a také příhraniční osobní dopravy. Hlavními faktory působícími na rozmach sexbyznysu zde byly především socioekonomické rozdíly mezi tehdejší západní a východní Evropou, velká kupní síla obyvatel nově sjednoceného Německa³ a nejednoznačně vymezený přístup ze strany české legislativy, bezpečnostních složek a místních samospráv. Fenomén příhraniční prostituce, který se díky svému rozsahu a časté medializaci stal obecně známým jak v Česku tak v zahraničí, trval více než 15 let a jeho dozvuky je v daných obcích možné sledovat dodnes.

Způsoby nabídky sexuálních služeb

Poskytování sexuálních služeb, provozování prostituce, lze podle kontaktovaných zástupců neziskových organizací zabývajících se pomocí osobám v prostituci⁴ rozdělit do několika hlavních kategorií založených zejména na místě realizace této činnosti. Jako tzv. *Eskort servis* se označuje příjezd poskytovatele sexuální služby přímo do místa bydliště (hotelového pokoje, popř. jiného objektu, kde se zákazník nachází). Tzv. *priváty* jsou místa (byty), provozovaná čistě za účelem poskytování sexuálních služeb. Může zde působit jeden, či více poskytovatelů těchto služeb (např. v každé místnosti jedna žena). Priváty bývají v domech mezi běžnými byty, jsou anonymní, nemají žádné označení a jsou považovány za vyšší kategorii objektů jinak běžně označovaných jako *kluby*, *veřejné domy*, nebo *bordely*. Poslední kategorií je *pouliční prostituce (outdoor, venkovní stanoviště)*⁵, kam spadají ulice, parky, silnice a parkoviště, kde nabídka i samotné sexuální úkony probíhají venku, v autě zákazníka, nebo v různých provizorních objektech (přístřešcích apod.). Tzv. *outdoor* prostituce se od výše uvedených forem liší způsobem nabídky probíhající přímo (oslovením, stopováním), zatímco eskort a priváty pracují s telefonickou objednávkou na základě webové inzerce, nebo prostřednictvím elektronických sociálních sítí. Outdoor prostituce přináší okamžitý zisk, bez potřeby placení nájemného majiteli privátu a dlouhého domlouvání s klientem. Je zde však minimální anonymita.

³ Při zavádění západní marky (DEM) ve východním Německu (NDR), byly východní marky (M) měněny v kurzu 1:1 a 1:2 (v objemu nad 6000 M na osobu, resp. občana NDR). V ČR byly v 90. letech ve srovnání s Německem rovněž výrazně nižší ceny potravin, ubytování a také v restauracích a ve službách.

⁴ Termín *osoby v prostituci* je zde použit proto, že se provozování prostituce netýká pouze osob přímo poskytujících sexuální služby, ale působí i na jejich rodiny či blízké okolí. Označení prostitut/ka, navíc postrádá užší definici vzhledem k četnosti a způsobu poskytování sexuálních služeb, nebo typu získané odměny.

⁵ Dle terminologie kontaktovaných NNO.

Prostituce v Aši, Chomutově a v Dubí – historická perspektiva

V uvedených městech je v běžné populaci dodnes možné zaznamenat reminiscence na období rozvoje pouliční prostituce, na *trasu* (v Dubí a v Chomutově), Okružní a Chebskou ulici v Aši. V Dubí v minulosti probíhala nabídka sexuálních služeb především podél bývalé silnice E55 v délce více než 10 km od čerpací stanice v Ruské ulici, přes celou obec a následně téměř u všech odstavných parkovišť, až pod horský hotel Pomezí na Cínovci. V Chomutově šlo zejména o ulice Kadaňská a Lipská a podobně jako v Dubí o silnici směrem k hranici s Německem, na Křimov a Horu Svatého Šebestiána. Nabídka sexuálních služeb v minulosti spočívala především ve velkém množství tzv. *privátů* a *klubů*, vzniklých v bývalých rodinných a činžovních domech, nebo v provizorních stavbách často s velkými okny a výlohami za nimiž se polonahé ženy vystavovaly směrem k projíždějícím autům. K poskytování sexuálních služeb docházelo jak uvnitř těchto klubů, tak i v autech zákazníků, nebo v blízkém okolí. Jednalo se o formu sexbyznysu kombinující prvky pouliční a klubové prostituce situovanou v rozsáhlých částech intravilánu jednotlivých obcí, kde na určitých místech fungovalo zároveň několik klubů, kolem kterých se se pohybovaly desítky prostitutek. Domy ozdobené výraznou neonovou reklamou s názvy klubů odkazujícími k předmětu podnikání jako *Libido*, *Lips*, *Alibi*, *Kiss*, či *Love story* vysvětlují skutečnost, proč toto období někteří z oslovených pamětníků přirovnávají k *Las Vegas*, nebo k *Matějské pouti*. Rozmach sexuální turistiky v uvedených lokalitách v 90. letech, však znamenal ekonomický přínos nejen pro přímé účastníky sexbyznysu. Z nájmu a prodeje nemovitostí profitovali jejich vlastníci, ze zvýšeného turistického ruchu pak i drobní provozovatelé služeb (směnárny, restaurace, kadeřnictví, obchody s potravinami apod.). Oslovení respondenti z Aše, Dubí a Chomutova vnímají zmiňované období negativně ve spojení s morálními aspekty prostituce, s její estetickou rovinou, se stigmatizací daných lokalit, s jejím napojením na obchod s drogami, obchod s lidmi a obecně s kriminalizací veřejného prostoru. Někteří přesto v rozhovorech zmiňují jisté ekonomické benefity, např. v podobě opravených domů, nebo jako zdroje základního kapitálu pro budoucí podnikatele v jiných oborech. Příjmy z prostituce nejsou vždy kategoricky odmítány, ale také komentovány s jistou dávkou pochvalné ironie, že „oni (obchodníci s prostitutí) si *tenkrát dokázali vydělat*“. S podobnou ironií popisují např. i vlastní zkušenost s prostorovou stigmatizací a fenoménem špatné adresy.

Pracovnice MÚ v Aši: „*V těch devadesátých letech já si pamatuji, že jsem šla tenkrát s mým tatškou z nějaké oslavy a šli jsme sami dva kousek městem a taky zastavilo auto a ptali se táty za kolik. Mysleli si, že je můj pasák. A to v těch devadesátkách bylo fakticky obvyklé, že normálně ženská šla po chodníku a oni i za bílého dne zastavili, stáhli okénko a ptali se za kolik.*“

„*Moje máma zase, když stála na zastávce se psem. To bylo období, kdy byli opravdu až nechutně vlezlí. Pro ně jsme byly všechny štětky.*“

Vývoj a změny v pouliční prostituci

Podle provedených rozhovorů,⁶ jsou v současné době počty prostitutek v Dubí ve srovnání s obdobím největšího rozmachu pouliční prostituce v řádu jednotek procent, v absolutních číslech dnes dle kvalifikovaných odhadů v městské části Pozorka provozuje pouliční prostituci zhruba 25 žen, zatímco v 90. letech se na celém území obce až k Cínovci mohlo zároveň pohybovat mezi desítkami, až nižšími stovkami žen. V Chomutově se v Kadaňské a Lipské ulici včetně obce Křimov v současnosti jedná o celkem zhruba 15 – 20 žen, což dle kvalifikovaných odhadů činí asi 20% žen prostituujících v 90. a nultých letech. Outdoor v Aši potom dnes dle kvalifikovaných odhadů čítá kolem 10 žen, oproti již výše zmiňované „plné Okružní ulici“ v minulosti. Zde uvedené počty prostituujících žen nezahrnují prostituci odehrávající se v tzv. privátech. Kde si ženy domlouvají schůzky s klienty telefonicky, nebo přes elektronické sociální sítě, což jim zaručuje anonymitu a prostituce mizí z veřejného prostoru. Z oslovených žen pouze jedna poskytovala sexuální služby současně v privátu i v outdooru. Ve všech navštívených městech dodnes zároveň existuje klubová scéna, která je specifická odlišnou typologií prostituujících žen. Jedná se vesměs (ale nejen) o cizinky,⁷ které v objektu klubu obvykle také bydlí. Dle kontaktovaných NNO v klubech není výrazné napojení na drogovou scénu, sexuální pracovnice zde bývají mimo jiné i prostřednictvím remitencí ve spojení s rodinami v původních zemích. Podle zjištěných informací v současnosti fungují minimálně 2 podobné kluby v Dubí, 5 – 7 klubů v Aši a okolí, několik málo i v Chomutově a na Hoře Svatého Šebestiána.

Jednotlivé druhy nabízených sexuálních služeb do jisté míry souvisí s profilem (typologií) prostituujících žen. V již výše popsaném období rozmachu pouliční prostituce spojené s klubovou scénou tvořily velkou část prostitutek právě cizinky. Rozsah celého fenoménu spojený s velkým množstvím projíždějících zákazníků znamenal lukrativní byznys napojený na ilegální praktiky s mnohdy kriminálním pozadím, od prodeje pašovaného zboží, alkoholu a cigaret, přes distribuci drog, ilegální přechody hranic, po kuplířství a obchod s lidmi. V Dubí a v Chomutově objem obchodního potenciálu umocňovala přítomnost hlavních silničních cest směrem do západní Evropy, přivádějící velké množství tranzitní osobní i kamionové dopravy. Provozování prostituce bylo podobně jako ostatní „obchodní“ praktiky podřízeno konkurenčnímu prostředí nabízejícímu škálu rozličných služeb. V některých klubech dle výpovědí respondentů docházelo např. k pravidelným obměnám prostituujících žen, některé domy sloužily pouze jako priváty, ženy nabízející se na parkovištích poskytovaly sexuální služby v autech a kabinách řidičů kamionů. Některé typy prostituce v minulosti, i přes negativní konotace spojené kriminálními praktikami apod. nebyly místními obyvateli vnímány pouze záporně.

Obyvatel Dubí: „Nevím, jestli to slovo se dá použít, ale bylo to takový víc na úrovni. Bylo to relativně pěkný, příjemný podniky, ty holky tam byly čistý, měly nějaký chování, byly hezky oblečený, personál v restauraci byl slušnej, byly to opravdu, nechci říct příjemný, ale takový docela pěkný podniky. Dneska ne. Dneska je to špína.“

Obrat v přístupu veřejnosti nastal po skončení období největšího rozmachu pouliční prostituce uvnitř uvedených obcí, po přesunu tranzitní dopravy a úbytku poptávky ze strany příhraničních klientů. Outdoor se z hlediska počtů prostituujících žen snížil na pouhý zlomek, většina z těchto žen se přitom pohybuje na hranici chudoby a sociálního vyloučení zejména z hlediska přístupu k bydlení, možnosti získání jiného způsobu obživy a také z důvodu drogových

⁶ Se zástupci městské policie, neziskovými organizacemi a prostituujícími ženami.

⁷ Dle rozhovorů a provedeného šetření z Ukrajiny a dalších zemí bývalého Sovětského svazu, ze Slovenska, Bulharska, Rumunska, ale i Nigérie, nebo Brazílie.

závislostí. Nedostatečné zdroje (ekonomické, sociální, ale i časové) tyto ženy nutí provozovat *outdoor* na nejnižší úrovni ve veřejném prostoru, bez bezpečného zázemí a základních hygienických potřeb. Často v dlouhodobě zhoršeném fyzickém i psychickém stavu tak čelí i odmítavým reakcím ze strany veřejnosti.

V současné době⁸ jde v otázce otevřené scény pouliční prostituce už spíše o dozvuky období trvajících více než 15 let – jak již je uvedeno výše. Podle kontaktovaných zdrojů lze za jednu z hlavních příčin konce zde popisovaného jevu označit především dostavbu nové rychlostní silnice E7 přes Chomutov směrem na hraniční přechod Hora Svatého Šebestiána – Reitzenhain (prosinec 2013) a dálnice D8 (prosinec 2016)⁹, které vedly k postupnému odklonu tranzitní dopravy a tím i úbytku potenciálních zákazníků. Nové rychlostní silnice již neumožňují pomalý průjezd s možností zastavení na přílehlých parkovištích. Velký vliv na zrychlení odbavovacího procesu u transitní dopravy však měl už dříve samotný vstup ČR do EU (2004) a Schengenského prostoru (2007). Zástupci obcí oslovených v průběhu šetření jako další z důvodů omezení otevřené scény prostituce označují i koordinovaný přístup městské policie, při prosazování vyhlášek zakazujících prostituci na území města. V kombinaci s výše uvedeným může být za příčinu úbytku zákazníků označena i prostá nasycenost trhu - *návrat do normálu*. Po období politicko-ekonomických změn na konci 20. století na obou stranách hranice existovala poptávka zároveň po tržní ekonomice a exotice a ta byla během let uspokojena. Úspěšní obchodníci pak přesunuli své podnikatelské aktivity jinam.¹⁰ Současnou situaci na bývalé *trase* v Dubí popisuje jedna z pracovnic NNO zabývajících se prostitucí následovně:

„Tam už je všechno, to je prostě Detroit. To je prostě uhasínající obec. Oni tam vlastně jsou prostě zatažený záclony a závěsy a zavřené domy na petlici a prostě tam to končí. Dneska už je to měsíční krajina, taková vybydlená. Oni to zakázali, ale ničím to nenahradili. Nepodpořili nějakou, já nevím, nějakou místní aktivitou, kterou by to nějak nahradili. Tam je to vyloženě ošklivé. Ne, že by to tam dřív vypadalo bůhví jak, ale aspoň to v noci trochu svítilo, ale teď je to zaprášený, ušmudlaný.“

Průběh pouliční prostituce, emická perspektiva

Prostitutky na outdoor scéně

Outdoor prostituce je dle kvalifikovaných odhadů vyplývajících z provedeného šetření v Aši, v Dubí a v Chomutově, jak již je uvedeno výše, tvořena nízkými desítkami prostituujících žen. Z hlediska socioekonomických charakteristik a životních podmínek, ve kterých se tyto ženy nacházejí, lze hovořit o prostituci v kontextu sociálního vyloučení. Na rozdíl od prostituce v nočních klubech a privátech, která je svou podstatou jednak více skryta pohledu veřejnosti a také nabízí materiální zázemí v podobě základních potřeb jako je jídlo, teplá voda a střecha nad hlavou, je outdoor náročnější. Dle kontaktované sociální pracovnice: *„Ženské v nočních klubech prostě vypadají lépe, než ty na ulici.“*

⁸ V době realizace terénního šetření (červen – září. 2021).

⁹ Úsek 0807 přes Krušné hory od Trmic na státní hranici Česko/Německo o délce 23,344 km s napojením na německou dálnici A17 u Petrovic byl zprovozněn už v roce 2006 (zdroj: Ředitelství silnic a dálnic ČR).

¹⁰ Pamětníci období *trasy* v Chomutově hovoří o bývalých organizátorech sexbyznysu, kteří nyní podnikají např. v Holandsku, nebo své aktivity přesunuli do jiných oborů.

Charakteristiky na ulici prostituujících žen se při srovnání v navštívených lokalitách mírně lišily, především však bylo možné pozorovat velké množství společných znaků. Téměř výhradně šlo o občanky ČR, z velké části se jednalo o Romky,¹¹ v souhrnu kvalifikovaným odhadem ve všech obcích ve více než 2/3 případů. Převážná část těchto žen žije přímo v dané obci, nebo v blízkém okolí.¹² Jedná se o ženy všech věkových kategorií včetně žen starších 60 let, žen pod 30 let zde ale bylo zastoupeno výrazně méně. Kromě jedné skupiny kontaktovaných žen v konkrétní lokalitě u Chomutova a několika klientek NNO v Aši a v Chomutově, šlo o pravidelné uživatelky drog, zejména pervitinu a (v Dubí) heroinu. Typickým společným znakem, zejména u uživatelky drog, byl nedostatečný přístup ke kvalitnímu bydlení hraničící s bezdomovectvím a neřešený zdravotní stav (častá hepatitida typu C, problémy s žilami, s chrupem, bércové vředy). Kontaktované ženy byly rovněž, téměř výhradně, mimo evidenci ÚP ČR a systém státní podpory. Jedna z prostitutek v důchodovém věku, bez odpracovaných let a nároku na důchod. Některé kontaktované uživatelky opiátů z Dubí žijí již léta zcela mimo systém, bez plateb za zdravotní pojištění, bez dokladů. Podle popisu jednotlivých kazuistik zmiňovaných terénními pracovníky K-center a NNO zabývajících se prostitucí tyto ženy často samy pocházejí z prostředí rodin se sociálními patologiemi (domácí násilí, alkoholismus, drogy, psychiatrické diagnózy). Mezi pozorovanými znaky společnými se sociálním vyloučením patří především častá předluženost, nevyhovující bydlení a nedostupnost běžného trhu práce (záznamy v trestním rejstříku, závislosti, psychický stav, dluhy, doklady, stigma, kvalifikace, bydlení). K dokreslení popisu spodního patra pouliční prostituce níže uvádíme dvě citace z rozhovoru s pracovníkem NNO a se zaměstnancem městského úřadu:

„Máme hodně klientek, kterým vyhovuje, že jim někde zastaví u křoví a oni se ani nesvlíkají, protože oni mají tak obrovský zranění a zdevastované nohy, že ty Němci asi kdyby to viděli, tak by si to asi taky rozmysleli. Oni fakt mají ty otevřené bércové vředy, nosej dlouhý kalhoty. Tak když máme nějakou klientku a zůstaneme s ní sami, tak jí vyzpovídáme, kecáme s ní, tak ona i sama přiznávala, že ty co mají to zranění, tak jenom si stahují kalhoty ke kolenům a vlastně to provozují fakt tak jenom na stojáka.“

„Hele, ale je tady jedna fakt šereda, já si myslím, že jí bude tak k šedesáti. Třímarkovka, tak jí začali lidé říkat, když ještě byly marky. A že s ní někdo jde, ale on s ní někdo jít musí. Ona tam fakticky furt je, furt na jednom místě tam sedí. Dřív byla častěji, teď už tak často není vidět. A u ní, myslím si, ty drogy nejsou – pro ni je to skutečně obživa.“

Zákazníci

Klienty prostituce byli v již zmiňovaném období rozmachu pouliční scény především cizinci, muži z příhraničních měst a obcí v Německu napříč věkovými kategoriemi a řidiči kamionů. Zkušenost klienta prostituce byla v té době¹³ mnohými vnímána svým způsobem jako jistá forma zážitkové turistiky, mnohdy ve spojení s užíváním alkoholu či drog. Výjimkou nebyly např. víkendové pobyty skupin mužů v příhraničních penzionech spojené s nabídkou sexuálních služeb. Spolu s diverzifikací nabídky sexuálních služeb a jejich přesunem ze street formy do klubů a privátů popsaným výše, se mění i struktura zákazníků. Diskrétní služby privátů v centrech měst bývají využívány českou klientelou např. i v době obědových pauz

¹¹ Romská etnicita prostituujících žen byla zaznamenána jak z emické perspektivy jich samotných, tak připsána zvenčí, ostatními účastníky terénního šetření. S askribovanou (připsanou) a zároveň subjektivně (emicky) vnímanou, romskou identitou se pracuje v rámci celého textu.

¹² Dojíždí (typicky hromadnou dopravou) z vedlejší obce.

¹³ V 90. letech, částečně na pozadí společenských změn, zániku NDR, přechodu k tržnímu hospodářství západních zemí a pro občany bývalé NDR s tím spojené nabídce množství do té doby nedostupného zboží a služeb.

během dne. Nabídka pouliční prostituce zaměřená na řidiče kamionů se s výstavbou nových silnic přesouvá na odstavná parkoviště a benzinové pumpy. V minulosti byli klienty penzionů často řidiči z Německa a Dánska, dnes se jedná spíše o řidiče, kteří jsou déle na cestách obvykle např. z Rumunska a Bulharska. Řidiči se však nejlevnějším formám pouliční prostituce mnohdy vyhýbají především z důvodů obav z nemocí. Mezi zákazníky outdoor prostituce ve třech zkoumaných lokalitách¹⁴ stále patří Němci z příhraničí. Podle kontaktovaných prostituujících žen je jejich motivací k využívání popisovaného typu prostituce především nízká cena a nabídka specifických sexuálních praktik. V této úrovni sexbyznysu se poptávající nezdráhají požádat o služby, které by jinde poptávali obtížně, nebo za mnohem vyšší cenu. Důvodem k vyhledávání outdoor pak může být paradoxně právě nedostatečná hygiena a kondice poskytujících žen, jako preference zákazníků. U žen v Chomutově, které se prostituci živí dlouhá léta, byl popsán fenomén stálých zákazníků, který v některých případech nabírá formy jakýchsi pseudopartnerských vztahů. Ženy zde plní roli společnic, se kterými pravidelně tráví část svého času a klienti fungují jako jejich ochránci a mecenáši. Dle výpovědí respondentů v Aši a v Chomutově mohou podobné vztahy spočívat např. ve společných „rodinných“ nákupu v supermarketech, nebo navštěvování v místě bydliště.¹⁵ Oproti tzv. zlaté éře pouliční prostituce v 90. letech, tvoří v současnosti podle odhadů respondentů (NNO a prostituujících žen) 30 – 50 % zákazníků outdoor scény klienti z Česka. Na rozdíl od zákazníků z Německa, obvykle mužů starších 40 let, jsou pak českými klienty spíše muži mladší. Právě mladší Češi podle zaznamenaných rozhovorů mnohdy poptávají služby za nižší ceny, zároveň však vyhledávají lépe vyhlížejší, mladší ženy. Klienty outdoor prostituce v Dubí v Aši a v Chomutově bývají v neposlední řadě také v Česku pracující cizinci, Ukrajinci a Vietnamci. Sexuálními službami si mnohdy nechávají platit nájemné i majitelé ubytoven a penzionů, kde ženy prostituující formou outdoor bydlí. Ke zjištěným skutečnostem patří i fakt, že prostituující Romky z důvodu ostychu a zábran jako své klienty většinou neakceptují jiné Romy (nebo minimálně Romy z jejich města).

Obchodní model

Provozování pouliční prostituce bývá často spojováno s osobou kuplíře, či tzv. pasáka, který prostituující ženy ochraňuje, zprostředkuje kontakt s klienty a z jejich činnosti rovněž výrazně finančně profituje. V 90. letech to byly právě pasáci, kterým byla přisuzována organizace celého sexuálního byznysu, na tzv. trasách v příhraničí v Dubí a na Chomutovsku. Kontaktovaní pamětníci hovoří o konkrétních lidech, kteří v té době z kuplířství značně profitovali. Z hlediska velkého rozsahu sexbyznysu, šlo v období jeho rozkvětu o různé organizované skupiny cizinců i místních, mnohdy spojených i s dalšími aktivitami jako prodej pašovaného alkoholu a cigaret, nebo distribucí drog. Tyto skupiny v souvislosti s výše popsaným odlivem poptávky v posledních dvou desetiletích z velké části zmizely, přesunuly se jinam, nebo změnily obor podnikání a svou činnost zlegalizovaly. Kapitál vzniklý z prostituce, však lze dle výpovědí místních, stále najít zhodnocený ve formě různých podnikatelských záměrů v okolí. Obchodní model založený na organizaci prostituce pasáky již v kontextu tohoto výzkumu zdaleka nefunguje. U pouliční prostituce v navštívených lokalitách ztratil smysl především z důvodu nízké rentability, nebo kvůli celkovému poklesu objemu sexbyznysu na bývalých trasách a ovšem i jeho nižší úrovni, či cenové hladině. Vyšší (dražší, luxusnější) formy prostituce jsou provozovány v privátech a klubech s nabídkou na webu a sociálních sítích. Relativně nízký profit rovněž nekompensuje rizika spojená s případným

¹⁴ Během šetření v létě 2021.

¹⁵ Klienti prostituce v roli rodinných přátel byli popsáni např. i ve Vstupní analýze města Aš (ASZ, 2018, str. 37).

obviněním z trestného činu kuplířství. Sekundární profit z výnosů pouliční prostituce však nadále existuje především v podobě nájmů za bydlení prostituujících žen¹⁶ v okolních ubytovnách a penzionech, nebo v distribuci pervitinu a (v Dubí) heroinu.

Při rozhovorech realizovaných s prostituujícími ženami byly zaznamenány rozdíly v taxách za poskytované služby jednak z pohledu historické perspektivy (dříve a dnes), tak i podle místa, druhu služeb a způsobu jejich nabídky. Z hlediska konkrétních sum, bylo v Dubí a v Chomutově v minulosti¹⁷ za standard považováno 50€ za blíže nespecifikované sexuální služby. Dle rozhovorů provedených v Chomutově je dnes za minimum považováno 20€ přičemž platí, že čím výše od Chomutova po staré silnici směrem na Horu Svatého Šebestiána, tím je taxa vyšší. Deklarované ceny jsou ovšem pouze orientační, některé z žen ve finanční nouzi při potřebě sehnat peníze na ubytování, nebo drogy, ve skutečnosti prostituují za mnohem méně. Poskytování za nižší ceny ale některé z dalších žen na trase vnímají výrazně negativně. Na chomutovské trase dochází ke snahám nízkým cenám čelit stanovením minimální taxy. Reálné taxy v českých korunách jsou dle zaznamenaných výpovědí 1000kč, 800kč, 500kč, za orální sex pak i 300kč. Na Teplicku a v Aši byly u drogově závislých žen zmiňovány i taxy 200 a 100kč. Citace níže představují výpovědi dvou žen prostituujících na Chomutovsku:

„Dřív a dnes? Velký rozdíl v tom, že je míň peněz. Jezdí míň Němců a taky holky si to kazí tím, že fetujou, kradou a chodí za málo peněz, nedrží si svojí cenu. Minimální sazba je tady 30€, za 20€ se dá taky, ale jenom jedno „z toho“. Pod 20 se nesmí chodit. Když jde někdo za míň tak dostane vynadáno a vezmou se mu peníze. Já to nedělám, ale holky to tu dělají, třeba ta Martina¹⁸ – ta je tady šéf a vyhazuje tady i nový holky. Dá jim svoje pravidla, a když je nedodrží, tak letí. Pošle je na Kadaňskou, než aby stály tady, protože sem chodí pravidelně naše holky, co tady jsou.“

„Když jsem začínala, tak jsem se ptala ostatních a jedna mi schválně řekla vysoké ceny – za osm set, a přitom se chodí a za 500kč. Ted už mám třeba i odhad na ty lidi, že když zastaví a nedohaduje cenu, tak že mu můžu říct vyšší cenu, že neřeší peníze. Že si můžu říct o 800, nebo 1000kč. Dolů můžu jít vždycky.“

Z výše uvedeného je patrné, že role tradičních pasáků v kontextu outdoor prostituce, minimálně z finančních důvodů ztrácí smysl. Z hlediska bezpečnosti mnohdy funguje model vzájemného dohledu prostituujících žen, nebo jejich životních partnerů prostřednictvím mobilních telefonů a znalosti kdy a kam žena se zákazníkem odjela. Spolu s odchodem role kuplíře (pasáka) v pouliční prostituci nabývá významu právě role životního partnera.¹⁹ Zástupci jedné z oslovených NNO působících v oblasti prostituce představují ambivalentní roli životních partnerů prostituujících žen pojmem *vícehlavé saně a strašidelné bytosti*, s nejasnou rolí. Popis nejednoznačnosti této role je v citaci pracovníka NNO níže:

„V těch devadesátých letech bylo úplně jasný, kdo je ta žena v prostituci, kdo z těch osob v jejím okolí je ten pasák, kdo z osob v jejím okolí je její předek, potomek, kdo je její partner, kdo je pro ní bezpečnej a kdo je pro ni nebezpečnej. Ke změně došlo v tom smyslu, že dneska ta žena, oni se tam stíraj úplně ty role a ta žena žije s člověkem o kterým tvrdí, že je partner,

¹⁶ Obvykle částky ve výši několika stokorun placených každý den.

¹⁷ Termíny „v minulosti“ a „dříve“ bývá v rozhovorech chápáno již výše popisované období rozmachu pouliční prostituce před zhruba 10 – 15 (a více) lety.

¹⁸ Jméno je záměrně změněno.

¹⁹ Podle rozhovorů s pracovníky NNO a některými z místních aktérů, zejména v Aši, může jít i o jiné rodinné příslušníky podporující (nutící) ženu k prostituci. V rámci šetření k tomuto textu, provozování prostituce rodinnými skupinami (klany) nebylo zkoumáno především z důvodů rozsahu šetření, dostupnosti terénu a tematické diferenciaci.

že jí podporuje, otec dětí a třeba kromě toho, že má dítě s ní, tak má dítě ještě s její dcerou z předchozího manželství. A současně to je její pasák, to je ten kdo jí posílá prostituovat a kdo jí obírá o ty peníze. A když se v devadesátých letech řeklo „Jestli ti někdo ubližuje, můžeme ti pomoci.“ Tak ta žena přesně věděla ano, to je ten, co mi ubližuje. Od toho pasáka přicházelo to násilí, od toho partnera asi spíš málokdy.“

U životních partnerů prostituujících žen se podle kazuistik zaznamenaných v rozhovorech vyskytují sociopatologické jevy jako gambling, alkoholismus, nebo drogové závislosti, které jsou mnohdy hrazeny právě z výdělků prostituující ženy. U prostituujících uživatelů heroinu v Dubí, jejichž existence mnohdy hraničí s bezdomovectvím,²⁰ je partnerství reciproční nutností. Žena získá finanční prostředky, její partner obstará drogu, jídlo a místo pro přenocování.

Prostituce z bezdomovectví je extrémní formou tohoto fenoménu, ženy kontaktované na outdoor scéně v Aši a v Dubí bydlí vesměs v ubytovnách, penzionech, či bývalých privátech, nájem zde často hradí každý den. Některé z žen kontaktovaných na Chomutovsku však bydlí i s rodinami v běžných nájemních bytech. Příjmy z prostituce jsou přes již zmiňovaný pokles sazeb na outdoor scéně v průběhu let, ve srovnání s platy na hůře placených pracovních pozicích a časem stráveným v zaměstnání, stále nadstandardní. Výše podprůměrné, či průměrné měsíční mzdy lze prostřednictvím pouliční prostituce dosáhnout za několik dní. Přes všechny negativní aspekty spojené s psychickou újmou, zdravotními riziky, reálným fyzickým nebezpečím a společenským stigmatem, je tento způsob obživy stále jednou z možností, jak rychle přijít k potřebné finanční hotovosti.

Drogy

V pouliční prostituci jsou drogy užívány proto, aby se taková práce dala vydržet. Ženy, které užívají drogy, prostituují proto, aby si mohly drogy dovolit. Jde o začarovaný kruh, ze kterého se špatně hledá cesta ven. Prostitující uživatelka heroinu v Dubí²¹ potřebuje na drogu vydělat cca 60 tisíc Kč měsíčně. Při nitrožilním užívání stojí náplň jedné jehly 200 – 300Kč, droga se aplikuje několikrát denně. Kvalita heroinu je přitom přibližně 5 – 10 %. Prostitující uživatelka heroinu:

„Když je dobrý den tak se dá vydělat 4-5 tisíc denně. Když je obyčejný den, tak do tý trojky běžně. Z toho všechno spolkně ten heroin. Oblečení si moc nekupujeme, na to není čas, jídlo zjistí člověk večer, že celý den nejedl, tak si koupíme akorát bagetu a kolikrát nám nezbyde ani na cigarety. Taky záleží, jak je ten materiál, ten herák je hrozně slabý, není to tak kvalitní. Je to horší, než dřív. O to víc musíme vydělat a koupit víc balíčků no.“

Pro uživatelky opiátů je prostituce z důvodu fyzické závislosti existenční záležitostí. Životní koloběh zde spočívá v tom, že ráno vstanou, vydělají peníze a aplikují drogu. Dle kontaktovaných pracovníků K-centra je předpokládáné dožití uživatelů opiátů 10 – 15let. Kvůli nedostatečné hygieně při nitrožilní aplikaci bývají uživatelé nakaženi hepatitidou typu C. Na léčení spojené s detoxikací a substituční léčbou se nemají šanci dostat jednak kvůli čekacím dobám, které činí půl až tři čtvrti roku a také proto že často bývají mimo systém, bez zdravotního pojištění a platných dokladů. Pracovníci NNO tyto *heroinové kariéry* přirovnávají k řízení sebevraždě s úmrtím kolem 40 - 45 věku života.

Dubí u Teplic je v současnosti již pouze jednou z mála oblastí v Ústeckém kraji, kde dochází k distribuci a užívání heroinu, což vede k jisté koncentraci závislých na opiátech spojené

²⁰ Některé z oslovených respondentek např. popisovaly zimu strávenou ve vraku auta, nebo v polozbořených garážích na okraji města.

²¹ Jedná se o informace od prostituujících uživatelů, potvrzené pracovníky NNO (K – center).

s potřebou tzv. rychlých peněz (např. i z prostituce). Specifičnost trhu s heroinem je zde dána historicky, z období 90. let, kdy skrze Dubí, po trase, vedly distribuční cesty do západních zemí, přičemž ve městě malá část drog zůstávala. V Chomutově a v Aši je drogová scéna odlišná a je zde užíván převážně pervitin, kde je (opět podle pracovníků K-center) díky absenci fyzické závislosti možné udržovat nižší četnost dávek a v tomto režimu fungovat mnoho let. Užívání je také finančně méně nákladné. Převládající typ užívané drogy tak do jisté míry souvisí s charakterem pouliční prostituce. Část prostituujících žen kontaktovaných v Aši a v Chomutově v rozhovorech explicitně odmítala užívání jak drog, tak i alkoholu.

Rizika a stigma

Poskytování sexuálních služeb v otevřeném prostoru, na ulici, kromě nepohodlí pramenícího z vystavenosti povětrnostním podmínkám (horku, dešti, mrazu), znamená i výrazně vyšší zranitelnost vůči (i potenciálním) zákazníkům. Způsob nabídky služeb formou stopování kolem jedoucích aut zvyšuje riziko různých typů negativních, odmítavých reakcí. Samotné fungování venku ve veřejném prostoru na očích veřejnosti, s absencí místa pro vystoupení z role – *zákulisi*,²² nepřispívá k psychické pohodě. Obavy kontaktovaných žen na outdoor scéně spočívají zejména ve skutečnosti, že zákazníka ke kterému přisednou do auta, většinou neznají a mohou mít strach z fyzického napadení. Respondentky shodně popisují zkušenosti jiných žen,²³ které byly odvezeny do lesa, kde byly nalezeny svázané, nahé, s ostříhanými vlasy. Prostituující ženy bývají často znásilněny. V provedených rozhovorech ženy popisují i vlastní negativní zkušenosti, viz citace níže:

„Nikdy nevíte, k jakému kreténovi si sednete. Bud' vám nezaplatí, nebo vás někdo zmlátí, nebo vás někde vyhodí, nechá vás tam nahatou, odjede i s věcmi. Anebo ještě okrade. Já už měla i pistoli u hlavy. Taky mě naháněli po lese, stříleli po mě plynovkou a honili mě autama. Mladí kluci se tím bavili. Sedla jsem dvěma do auta, pak přijelo další auto a další auto, prostě si takhle hráli.“

Mezi významná rizika v provozování pouliční prostituce patří i hrozba nakažení pohlavními chorobami, nebo hepatitidou typu C. Riziko přenosu nemocí samozřejmě funguje oboustranně. Konkrétně u žloutenky byla v průběhu šetření zaznamenána pozitivita nejméně dvou z prostituujících žen, které přenosu na zákazníky (podle svých slov) brání striktním používáním kondomu. Z častého používání kondomů a lubrikačních gelů však mohou pocházet gynekologické potíže jako cysty apod. Přístupnost zdravotní péče, jak již je popsáno výše, opět závisí na situaci konkrétní ženy. U drogově závislých žen bez dokladů a zdravotního pojištění je přístup ke zdravotní péči velmi komplikovaný. Provozování prostituce je ve společnosti obecně vnímáno prizmatem jistého stigma, ženy stojící ve veřejném prostoru jsou vystaveny pohledu/dohledu veřejnosti.²⁴ U všech z navštívených lokalit, byly ze strany kontaktovaných respondentů z NNO a MP identifikovány (prostituující) ženy, které místní lidé znají od vidění.²⁵ Stigma z provozování prostituce však nemusí být pouze externí povahy - ve

²² Model interakce dle E. Goffmana (1999). Jde o místo, kde člověk – pracovník může vystoupit ze své role, uvolnit se a odpočinout si.

²³ Popsané případy/příběhy se často opakují.

²⁴ *Vystavenost veřejnosti*: situace, kdy je jednotlivec nucen vykonávat činnost vyhrazenou pro soukromí (zázemí bytů a kanceláří) na veřejnosti. Vystaveni veřejnosti bývají také lidé bez domova, kteří např. vykonáváním osobní hygieny, převlékáním, nebo konzumací alkoholu (v soukromí obývacích pokojů tolerovanou a běžnou), pohoršují kolemjdoucí.

²⁵ Popis prostituující ženy jedním z obyvatel Dubí: „Vidím, jak tam stojí za deště, za hnusného počasí, v zimě – nechtěl bych tam stát. Ale asi musí. Ven z toho nějak... Nic neumí, pověst má hroznou, pracovní návyky žádné. Těžko se vracet zpátky.“

vztahu k okolí. Souvisí také s vnímáním sebe sama, se sebevědomím a vnitřní integritou (viz citace níže).

Výpověď prostituuující ženy: „Cítím se špinavá“, „Je to jako prodat sám sebe, zaprodat duši.“

Outdoor - emická perspektiva

Situace žen v pouliční prostituci, které byly kontaktovány v rámci terénního šetření, závisí zejména na přístupu k bydlení, na rodinné situaci (děti, partner) a na vztahu k návykovým látkám. Na zkoumané outdoor scéně lze pozorovat určitou vnitřní hierarchii podle stupně sociálního vyloučení. Od prostituuujících žen na chomutovské trase v obci Křimov, bydlících v nájemních bytech v blízkém okolí, přes ženy, bydlící v ubytovnách v Aši, po ženy v ubytovnách a v penzionech, nebo v provizorních přístřešcích na pokraji bezdomovectví v Dubí u Teplic. Níže uvádíme výpovědi pěti prostituuujících žen v různých typech bydlení:

„Tak já nevím, někdo tady bydlí, někdo tady nemá kde bydlet, jo, je na ulici, takže já nevím. Já když jsem byla na ulici, tak jsem se furt myla prostě každé den v potoce.“

„My bydlíme u jeho mámy a tam se nemůžu přihlásit, prozradit, že jsme u ní. Jinak by jí sebrali peníze.“²⁶

„Bydlení já neplatím, protože jsem tady na penzionu jednom u blbečka, kde přespávám zadarmo, ale něco za to chce – otravuje mě.“²⁷

„Teď platím za mě a za přítele 300kč denně ubytování tady na penzionu. Denně musím sehnat na to bydlení.“

„Takže přijdu domů, hned v zápětí hned, co odhodím je taška, a hned se jdu osprchovat, omýt, jinak bych taky nemohla. Já mám z toho úplně šok, když na mě někdo šáhne, jak je smradlavěj.“

U bydlení na ubytovnách a penzionech lze u prostituuujících žen pozorovat stejné bariéry jako u sociálního vyloučení obecně. Přes relativně nadstandardní denní příjmy, bývá problém dát dohromady částku za kauci na nájemné. V případě drogových závislostí již kromě peněz nezbyvá na nic ani čas, jak ve své výpovědi uvádí prostituuující žena z Dubí:

„Ráno vstanete, na trasu, uděláte kšeft, jdete si koupit, píchnete si a zase znova na trasu a furt dokola takhle a jedete celej den a vlastně celou noc. Přežíváme každé den. Uděláme kšeft a jdeme si koupit fet, z každého kšeftu si hned jdeme koupit. Všechno to utratíme za fet, dáme si to a jdeme na trasu. Za nějakou hodinku, dvě jsme zase bez koruny a bez ničeho. Furt dokola. Večer uléháme s tím, že ráno vstáváme zase bez koruny. Člověk z toho neušetří nic. At uděláte 1000, nebo 5000, prostě to profetujete. Bydlíme dole na tom penzionu Miami.“

Provozování prostituce, je ženami vesměs vnímáno jako nepříjemná zkušenost, často hraničící s traumatickými zážitky. Názory některých, do prostituce nezainteresovaných respondentů, o oblibě sexu u prostituuujících žen, se v provedeném šetření nepotvrdily. Motivací jsou zde výhradně peníze, v situacích kde jiné možnosti výdělků selžou. Užívání drog některým ženám prostituci zjednodušuje. Pro dokreslení situace níže uvádíme subjektivní pohled čtyř prostituuujících žen:

²⁶ Bydlení u příbuzných a známých: dle typologie bezdomovectví ETHOS se jedná o tzv. Nejisté bydlení (I. Hradecký, 2007).

²⁷ Jedná se placení nájemného sexuálními službami, popsáné v textu výše.

„Nejtěžší je vůbec tu práci dělat, mě se úplně zhnusili chlapi a kolikrát se mi chce brečet. Je mi 40 roků a v životě jsem to nedělala. Byla jsem vdaná a měla jsem normální život.“

„Jestli si to některá užívá, to nevím. Co vím, tak každá to dělá s odporem.“

„Když jsem měla první kšeft a chlap mi šáhnul na nohu, tak jsem řekla, pane, prosím vás nechcete si radši povídat? Ale on chtěl šukat.“

„Než si stoupnu na trasu tak si musím dát, střízlivá bych se tam nepostavila. Abych to zkousla, že když na mě vleze takové prase, tak si to musím dát.“

Důvody a motivace ke vstupu do prostituce

Důvody a motivace

Důvody ke vstupu do sexbyznysu (prostituce) nelze zobecňovat, jsou individuální. Je však možné zobecnit hlavní motivační faktor a tím jsou rychlé peníze *na ruku*, bez zdanění, bez nutnosti uspět ve výběrovém řízení a bez všech dalších bariér omezujících jednotlivce v přístupu na trh práce. Jde často o poslední možnost, která spolehlivě funguje. Spodní patra sexbyznysu, mezi něž patří tzv. outdoor (pouliční) prostituce, navíc mají obecně mnoho společných znaků s fenoménem sociálního vyloučení.²⁸ Často se jedná o lidi mimo systém, bez platných dokladů, kteří nejsou příjemci sociálních dávek. Prostituuji matky samoživitelky, zatížené dluhy, často po selhání vztahu s partnerem. Ženy, které vzhledem ke svým pracovním zkušenostem a nízké kvalifikaci nedokáží získat příjem, který by je uživil. Tyto ženy, pokud nejsou v úplné nouzi, často mívají svůj privát a fungují na telefonu, ulice bývá až poslední krajní možností. V rámci šetření realizovaného k tomuto textu, se prostituce týká téměř výhradně žen. Zmínky o existenci homosexuální pouliční prostituce byly v rozhovorech okrajově zmiňovány, konkrétní případy však zaznamenány nebyly, na outdoor scéně ve všech navštívených lokalitách se dle kvalifikovaného odhadu může jednat maximálně o jednotky případů prostituujících mužů.

Mezi společné znaky na vstupu do prostituce patří také sociální patologie v rodinách (promiskuita jednoho z rodičů, sexuální obtěžování, domácí násilí, drogy, alkoholismus, gambling a prostituce). Předčasné odchody ze systému vzdělávání, ženy (v outdoor) mívají často pouze základní vzdělání. Nedostatečný sociální kapitál, zejména v rovině absence sociálních sítí a kontaktů. Generačně reprodukováné vzorce chování, které u žen podporují submisivní chování a závislost na partnerovi. Finanční negramotnost. Prostředí rodin, kde je prostituce považována za běžný způsob obživy. Kontaktování pracovníci jedné z NNO zabývajících se prostitucí, v této souvislosti hovoří o rodinách některých svých klientek, kde dochází k reprodukci specifického přístupu k vlastnímu tělu, to je zde vnímáno čistě materiálně, jako pracovní prostředek. Odlišný způsob vnímání tělesné intimity u dětí z těchto rodin, může znamenat vyšší riziko sexuálního zneužívání a následných psychóz, provozování prostituce a také reprodukci daného vzorce v dospělosti.

Vstup do prostituce - začátky

Úryvky textů níže, představují vybrané výpovědi respondentů, prostituujících žen a pracovníků NNO popisujících jednotlivé kazuistiky při vstupu do prostituce. Každý životní příběh je unikátní a je proto těžké postihnout tzv. typický případ (příklad), výpovědi aktérů zaznamenaných během šetření však velmi často obsahují společné znaky. Uvedené úryvky proto představují situace, které se v různých variantách opakují u mnoha dalších žen v outdoor prostituci.

²⁸ Definice sociálního vyloučení dle ASZ (2017).

„Já to nikdy nedělala, byla jsem ve výkonu trestu, dělám to asi půl roku. Měla jsem přítele, který kradl. Mám dítě ve třetím stupni postižení, jsem rozvedená a bývalý manžel měl firmu s.r.o. a než jsme se rozešli tak já jsem byla v té firmě jako jednatel. Když šla firma do likvidace, tak jsem zůstala jako likvidátor, bez nároku na evidenci na pracáku.“

„S prostitutí jsem začala, protože se nedalo být v tom autě, my tam byli celé Vánoce a to byl vrak.“

„Začalo to, že přítel jak u Penny žebral, tak já jsem čekala za rohem a začali mi tam stavět auta. Párkrát jsem je poslala někam a pak jsem to vyzkoušela. Začala jsem brát drogy, abych to zvládla. Před tím jsem je nikdy nebrala. Teď beru heroin a to už je konec.“

„V Chomutově jsem normálně bydlela v bytě a pak jsem ho musela prodat, protože jsem sama 3+1 neutáhla, to byl byt po rodičích. Začala jsem kvůli dluhům, manžel měl dluhy a já chodila do tří prací, ale pak mě vyrazili. Pak mi už teklo do bot a zkusila jsem tohle.“

„Bylo to z nouze, když neseženete práci, nebo máte 15 – 20 exekucí a z toho platu vám, seberou 30% a vám nezbyde pomalu na nájem a jídlo, tak holt už je tohle.“

„Když mi umřela maminka, nechala nás samotný s tatínkem, jenomže tatínek to sám nezvládal, takže já jsem chodila jako do školy, starala jsem se o děti, bylo mi patnáct, kamarádka mě vzala s sebou na diskotéky, mi ukázala, byla jsem furt poctivá. Přišla jsem o poctivost po jednom (směje se), abych to měla za sebou a abych mohla vydělávat domů peníze.“

„Mě k tomu donutil bývalý přítel, chodil sem se mnou. Tady jsme prožili terory, on mě hodně mlátil. Byl to feťák, hrál automaty a já jsem kvůli němu přišla o děti, jinak bych tady ani nebyla.“

„Od šestnácti si píchám dávky a od dvaceti jsem šla na trasu. Finanční důvody vlastně. Závislost na heroinu.“

Sociální (a zdravotní) služby poskytované osobám v sexbyznysu

V České republice působí několik poskytovatelů sociálních a zdravotních služeb, jejichž cílová skupina zahrnuje osoby ze sexbyznysu. Téměř celorepublikovou působnost má organizace ROZKOŠ bez RIZIKA (dále také R-R). V příhraničních oblastech s Bavorskem působí organizace Centrum Jana a v Plzni spolek Ulice Plzeň. Problematikou obchodování s lidmi a vykořisťování se zabývá organizace La Strada a také Poradna Magdala, která patří pod Arcidiecézní charitu. V příhraničních oblastech Karlovarského a Ústeckého kraje, kde výzkum probíhal, své služby osobám poskytujícím sexuální služby nabízí i Karo e.V. ČR (dále také „KARO“), jež je pobočkou stejnojmenné německé organizace.

Vzhledem k tomu, že pouliční prostitute ve sledovaných městech je v současné době spojená s užíváním návykových látek, osoby ze sexbyznysu patří mezi klienty služeb zaměřených na cílovou skupinu osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách.

V úvodu výzkumné zprávy bylo zmíněno, že v evropském kontextu koexistují dva přístupy k poskytování sexuálních služeb – tzv. švédský a holandský model. Je možné říci, že většina českých organizací vychází z hodnotového rámce tzv. holandského modelu. Holandský model nahlíží na prostituci jako na profesi (práci) a respektuje rozhodnutí zvolit si zajištění obživy formou poskytování sexuálních služeb. K tomuto postoji se hlásí ROZKOŠ bez RIZIKA. Naproti tomu organizace KARO zastává stanovisko, že prostitute žádné skutečné povolání není - je to jen cesta ke zneužívání slabších, kterou si nikdo nevybere úplně sám. Na facebooku se KARO prezentuje jako organizace, která pomáhá ženám a dětem přerušit kruh nucené prostitute, násilí a drog.

Organizace zajišťující terénní programy pro uživatele drog nebo K-centra, jejichž klienty jsou i osoby ze sexbyznysu, mají jako jeden z hlavních cílů poskytovat služby vedoucí ke snížení škod na fyzickém a psychickém zdraví a sociálních rizik, vedoucích ke snížení jejich sociální exkluze. V jejich případě je poskytování sexuálních služeb nahlíženo zejména jako jedna z možností k získání finančních prostředků na opatření drog.

V rámci výzkumu byly osloveny organizace R-R a KARO, z terénních programů poskytujících služby osobám užívajících návykové látky to byly – Terénní programy Teplice WHITE LIGHT I, Terénní programy Chomutovsko (Světlo Kadaň) a Terénní program Chebsko (KOTEC).

Pro všechny jmenované organizace, resp. terénní programy a terénní služby, je stěžejní činností streetwork. Terénní týmy se snaží klientky kontaktovat na ulicích, na parkovištích nebo u silnic. R-R a KARO kontaktuje také klientky v klubech a méně často i v privátních bytech. Kromě distribuce kondomů, lubrikantů a hygienických pomůcek jsou klientkám rozdávány také informační letáky a nabízena možnost diagnostikování sexuálně přenosných chorob a dalších infekčních nemocí. V neposlední řadě je klientkám nabízena také potravinová a materiální pomoc (základní potraviny k přímé spotřebě, trvanlivé potraviny, hygienické potřeby, oblečení). V případě terénních programů primárně zaměřených na uživatele drog dochází je realizován výměnný program založený na principu harm reduction – snižování rizik.

„Pokud jezdíme na pouliční scénu, tak to znamená to, že povětšinou se tady mnohem víc nabalíme. Takže vezmeme s sebou i ty testy, ale dvakrát do měsíce, pokud na to máme kapacity personální, tak probíhá jenom takzvaný sociální terén, protože tam to je potřeba a vozíme těm děvčatům téměř všechno od kondomů, přes potraviny, občas nějaký textil.“ (R-R)

„Naší podstatou je být těm ženám k dispozici, a když nás žádná žena nepotřebuje, to se nám taky stane, jedeme na streetwork a jenom podáváme ty kondomy, usmíváme se, povídáme si o životě, co pekla včera k obědu nebo jak barvila vajíčka. A to k tomu patří. Zeptáme se jí, jestli je všechno v pořádku, jestli s něčím nepotřebuje pomoci, dáme jí kartičku a tak. A někdy prostě takhle promluvíme s padesáti ženama za den, žádná z nich nepotřebuje žádnou větší intervenci, kromě toho lidského kontaktu, kterej je ale hrozně důležitý, to se podceňuje.“ (KARO)

„My tím, že právě víme, že mezi prostitutkami je spousta uživatelů, tak jako jsme prostě jeli a oslovovali jednu za druhou. Vlastně i ty, který neužívaj drogy, tak jsme se domlouvali nebo máme to tak jako nastavený, že jim kondomy poskytnem. Z mého pohledu je to prostě prevence.“ (TP Chomutov)

Snaha o snižování rizik spojených s poskytováním sexuálních služeb je v zásadě společná všem osloveným organizacím. Nejde „jen“ o snižování zdravotních rizik pro osoby v sexbyznysu (a tím i pro veřejnost), ale také o minimalizaci rizika násilí a posilování bezpečnosti. Všechny oslovené organizace rovněž shodně deklarují, že respektují a nehodnotí rozhodnutí ženy vstoupit do sexbyznysu. Většina zástupců těchto organizací hovořila o tom, že klientky nepřesvědčují k ukončení práce v sexbyznysu, ale pokud by k tomuto rozhodnutí klientka dospěla, tak se jí budou snažit zajistit nebo poskytnout návazné služby.

V tomto směru představuje výjimku organizace KARO, která jak už bylo zmíněno výše, poskytování sexuálních služeb neuznává jako práci a osoby v sexbyznysu považuje za oběti. Klientky KARA jsou v souladu s tímto hodnotovým východiskem motivovány k vystoupení ze sexbyznysu: *“Tak my se prioritně věnujeme ženám, který se rozhodnou vystoupit z prostituce na území Evropský unie, mimo území Český republiky, máme azylové dům s utajenou adresou, říkáme mu Šutzhaus [Schutzhaus]. A tam ty ženy skoro neomezeně můžou bydlet, dostanou nájemní smlouvu a to bydlení může být nějakou dobu i bezplatné, ale vždycky je tam podmínka, ptají se nás často, jak dlouho může zůstat, dokud plní podmínky a dokud je u ní vidět progres, to znamená, že pracuje na nějakých cílech. I když se jí to třeba nedaří, ale je tam vidět ta snaha, ta motivace z toho vystoupit. V momentě, kdy ona ustrne, přestane dodržovat podmínky, může dostat první, druhý, třetí napomenutí. S třetím napomenutím odchází.“ (KARO)*

Organizace disponuje možností poskytnout ubytování a návazné služby klientkám, které se rozhodly sexbyznys opustit. Jak je uvedeno v předchozí citaci, objekt se nachází v Německu, jeho kapacita je okolo 6 míst a cílem pobytu je především připravit ženu na život bez prostituce jakožto primární možnosti obživy. Překážkou využití této možnosti je závislost na návykových látkách a péče o děti ve školním věku. Jedna z respondentek popsala svou cestu do Schutzhausu a pobyt v něm: *„S KAREM jsem šla do Německa, rok jsem byla v Německu. H. a M. mě musely ukecávat, ale pak jsem bouchla do stolu a říkám ne. Nebudu ze sebe dělat nějakou... kvůli prachům, půjde to i jinou cestou. V Německu jsem přijela na barák, v jedné riflí, jednom tričku a teniskách a tam hned do skladu, nějaké věci na převlečení, s H. vypsát papíry nějaké, pak ještě nějaké papíry s R., kartičku pojišťovny a občanku skrze doktory tam. Dostala jsem klíče od pokoje, to byl pokoj, vchodové dveře, jeden klíč + kód k dalším dveřím. Tam jsem se asi půl roku dávala do kupy. Po roce potom nejdřív do Chebu a potom sem, tady se našel byt“.*

Příběh této ženy se ve srovnání s ostatními respondentkami ze sexbyznysu vymyká, což je s největší pravděpodobností dáno těmito skutečnostmi: nejednalo se o uživatelku návykových látek, neztratila motivaci svou situaci řešit a měla důvěru v pomoc ze strany sociálních pracovníků.

Vzhledem k tomu, že pouliční prostituce je spojena s tou nejzranitelnější skupinou osob v sexbyznysu, jež se potýkají s kumulací závažných problémů (jako je drogová závislost, život bez domova nebo v nestandardním bydlení, v chudobě, bez dokladů, bez dávek v HN a SSP, bez lékařské péče, v exekuci, se záznamem v RT, v nefunkčních rodinných a partnerských vztazích), sociální práce s těmito klientkami se obvykle odehrává v rámci těch nejzákladnějších zakázek.

„...tady, když pak jedete na tu pouliční scénu, tak je to každá první, která vám řekne - mám dluhy, nemám na pokutu, nemám kde teď spát, nemám jídlo, musím vydělat na nějakou drogu. Je to tady strašná kumulace problémů a je to tady strašný zacyklení těch ženskéch v sexbyznysu.“ (R-R)

Případ ženy, která za pomoci a podpory organizace KARO, dokázala ze sexbyznysu odejít, je, jak už bylo řečeno poměrně ojedinělý. Zástupkyně této organizace označila takové případy, kdy se klientce podařilo vstoupit na trh práce, za „střípky“, které však dávají jejich práci smysl a naplňují filozofii organizace. Mezi nejčastější zakázky klientek provozujících pouliční prostituci, a to se týká všech oslovených organizací, patří pomoc s vyřizováním osobních dokladů, doprovázení na úřady a jiné instituce. Mnoho klientek terénních programů ale nemá zájem ani o vyřízení dávek v hmotné nouzi: *„to si společnost myslí, že jsou z našich peněz [z dávek], ale oni nejsou. Ona fakt většina z nich nemá právě ani tu občanku, takže nikam nechodí, neplatí si zdravotní pojištění. Dokonce jsou takový, já se tam furt setkávám s názorem od těch holek, když se o tom bavíme, aby tam nemusely šlapat, aby si teda snažily najít práci, příspěvek aspoň na živobytí a ony jsou takový - Já od státu nic nechci, ať nechce nic po mně, ať mi daj pokoj.“ (TP Teplice)*

„Takže vlastně jediný služby, co poskytuju, jsou běžný služby, co poskytuju komukoliv jinému. Jo, to znamená klasicky výměna, informační servis, zdravotní servis, takový nebo jako informace zdravotní... anebo materiální nebo potravinovou pomoc. Něco takového... A zakázky na tu asistenci [na úřady]? Občas se něco ukáže. Občas jo. Není to zas jako běžný jo, ale jednou za čas se někdo jako, někdo objeví.“ (TP Chomutov)

O nabízených službách informují organizace přímo v terénu – diskrétním kontaktováním žen na trasách, rozdáváním informačních letáků s kontakty. Předávání základních informací probíhá i při distribuci kondomů nebo potravinové a materiální pomoci, v případě drogových služeb probíhá informování o dalších poskytovaných službách při výměně materiálu. Rozhodnutí, zda další službu využije, záleží pouze na klientce samotné. Všichni oslovení zástupci poskytovatelů sociálních služeb se shodli v tom, že klíčové je navázání důvěry, a že v případě žen provozujících pouliční prostituci není motivace k využívání služeb typu sociální poradenství vysoká nebo má kolísavý charakter.

Z rozhovorů s respondentkami ze sexbyznysu vyplývá, že všechny věděly alespoň o jedné organizaci poskytující sociální služby a její služby v různé míře využívaly. Byť šlo jen o předání kondomů nebo letáků, i to lze však považovat za jistý druh kontaktu – žena ví o možnosti službu oslovit, terénní pracovníci vědí, že žena v místě nabízí sexuální služby. Větší část z žen na trasách má přehled, kdy a která z nich do terénu jezdí. Některé klientky terénních programů zaměřených na uživatele návykových látek, znaly i další organizace, jež v příhraničí nabízejí služby pro osoby v sexbyznysu.

„Kdybych potřebovala tak se mám na koho obrátit. Tady na Káčko...Pak jsou tady ti z KARA z Německa a Rozkoš bez rizika. Když je potkám, dají mi kondomy a povídáme si. Nabízejí pomoc.“

„Kromě Káčka na trasu jezdí ještě takový německý auto, vozí nám kondomy a dělali tak snad i takové ty testy třeba na AIDS, ale už jsem je tam dlouho neviděla. Ptali se mě třeba, proč to dělám a jestli z toho nechci ven.“

Jedna z respondentek – klientka terénních programů pro uživatele návykových látek, uvedla, že je v kontaktu pouze s „Káčkem“, protože s nimi spolupracuje už dlouho: *„...já jenom to Káčko, no, tak já jsem s nima už od patnácti let, co jsem to začala dělat, s tím Káčkem, já znám i tu první šéfovou, co tam byla. Takže oni vědí vlastně o mně úplně všechno.“*

Jak bylo zřejmé i z rozhovorů se zástupci organizací, zakázky v případě těchto klientek jsou spíše nárazovité a nejčastěji týkají akutních problémů – doklady, pokuty, zdravotní problémy závažnějšího charakteru. Terénní pracovníci popisovali, že problematické jsou zejména zakázky vyžadující více kroků, jež nelze vyřešit během jedné návštěvy příslušného úřadu, instituce nebo zdravotního zařízení.

U klientek, které nejsou závislé na návykových látkách nebo je užívají v takové míře, že jsou schopné péče o domácnost a děti, lze podle respondentů z oslovených organizací pracovat na zakázkách typu vyřízení dávek v HN nebo SPP, hledání vhodného standardního bydlení, hledání možností vstupu na pracovní trh nebo hledání cesty z dluhů a exekucí. Tito respondenti však upozorňují na to, že osoby v pouliční formě sexbyznysu v naprosté většině vykazují znaky sociálního vyloučení a tak je práce na takových zakázkách velice náročná a nutně vyžaduje značnou motivaci klientky.

„Já těm ženám ukazuju ty možnosti a dávám jim ty příležitosti. A povzbuzuju je v tom, že můžou svojí situaci změnit, že jim důvěřuju a že jim dám plnou podporu. Oni když se fakt rozhodnou, že chtěj, tak to můžou dokázat, ale já to za ně udělat nemůžu. ...nezačnou třeba pracovat, protože někdy pracovat nemůžou, ale jsou schopný se zajistit základníma dávkama. My jim zase vypomůžeme s dalšíma věcma, když můžeme, tak jim dáme nějakou materiální pomoc nebo je doprovodíme na ten úřad a pomůžeme jim sepsat MOPku, když jim přijde nedoplatek na elektřinu a podobný věci. Snažíme se, aby byly soběstačný z těch zdrojů.“
(KARO)

Z příběhu jedné z respondentek, která v době realizace rozhovoru podle svých slov chce poskytování sexuálních služeb postupně utlumit kvůli dítěti, je patrné, že někdy nestačí ani motivace a odhodlání začít znovu. Její příběh je možné v kostce shrnout takto: měla malé dítě, bez partnera, našla si bydlení (10 tis. nájemné), ale nedostala dávku HN doplatek na bydlení, bála se, že když přijde o byt, tak jí odeberou dítě, začala s prostitucí. Byla sama, rodina jí nepomáhala, tak odešla pryč z města do Středočeského kraje do azylového domu. Rok strávila po azylových domech, měla tam smlouvu na pobyt na kratší dobu, protože je z jiného kraje. Nikdy si v místě, kde bydlela v AD nestihla zařídit školku pro dítě a najít práci a bydlení – byla v několika AD v různých městech. Byť jí byla poskytována pomoc, tak se nepodařilo zajistit bydlení, práce a školku zároveň, přesto, že se jedno podmiňuje druhým – bydlení → školka → zaměstnání.

„Nemám moc dobrou zkušenost se sociálníma službama. Byla jsem sama, bez bytu, bez peněz, s malým dítětem. Odešla jsem do azyláku, za jeden rok jsem vystřídala čtyři azylové domy. Našla jsem si práci, i tu školku, ale bydlení ne a pak mi tam skončil pobyt, šla jsem do dalšího a všechno znova. Vydržela jsem to rok a pak jsem se vrátila zpátky sem a k prostituci.“

Závěrem

V textu předkládané zprávy je mnohokrát zmíněno, že velká část žen z pouliční formy prostituce se řadí mezi osoby sociálně vyloučené. Lze říci, že v řadě případů se jejich sociální vyloučení, kromě substandardního bydlení či bytové nouze a závislosti na návykových látkách, násobí ještě způsobem obživy, kterým jednak porušují obecně závazné vyhlášky, ale také jsou oběťmi i pachatelkami protiprávních skutků. Poskytování podpory a pomoci osobám v takto obtížné životní situaci je zcela jistě náročné, z výpovědí respondentů výzkumu však vyplývá, že vzájemná spolupráce a kooperace mezi jednotlivými poskytovateli se nezdá být dostatečná. A toto by mohla být role ASZ, resp. lokálních konzultantů, kteří by mohli jednotlivé služby propojit nebo alespoň zprostředkovat navázání kontaktů.

Zdroje a literatura

Agentura pro sociální začleňování. 2018. *Aš, Vstupní analýza*. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Vstupni-analyza-As-2018.pdf>

Agentura pro sociální začleňování. 2017. *Co je sociální vyloučení*. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/#co-je-socialni-vylouceni>

Gavlasová, M. 2019. Úskalí aktuální právní úpravy prostituce na našem území. In: *Trestněprávní revue*. Roč. 18, č. 4, s. 75-77.

Goffman, E. 1999. *Všichni hrajeme divadlo: Sebeprezentace v každodenním životě*. Nakladatelství Studia Ypsilon.

Havelková, B., Bellak-Hančilová, B. 2014. *Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: SLON.

Hradecký, I. 2007. *Definice a typologie bezdomovectví*. NADĚJE o. s. Dostupné z: <https://nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2007dtbezdm.pdf>

Kutálková P., Malinová H., Poláková J., Šídová L., Losenický, J. 2016. *Tak tohle ne! Analýza násilí v sexbyznysu a jeho řešení*. Brno: Rozkoš bez rizika

Malinová, H. 2005. *Sociální práce se ženami, které poskytují placené sexuální služby*. In: Matoušek, O., Kolářková, J., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál.

Šídová, L., Poláková J., Malinová, H. 2013. *Ze sexybyznysu na trh práce?: přenos znalostí v oblasti legálního uchopení prostituce a jeho dopad na trh práce*. Brno: Rozkoš bez rizika.

Rozkoš bez Rizika: <https://rozkosbezrizika.cz/>

KARO: <https://www.karo-ev.de/startseite/startseite.html>